

Inspirasjon, samarbeid og innflytelse.

Et transnasjonalt perspektiv på Lærernes Misjonsforbund (LMF) i Norden 1899-2017

Karina Hestad Skeie og Seija Jalagin

Karina Hestad Skeie, født 1966 er Dr. art i religionshistorie fra Universitetet i Oslo (2005). Arbeider som førsteamanuensis ved NLA Høgskolen. Skeie har publisert artikler om kultur møter og kjønn i misjon og kristendom på Madagaskar og i Kina, samt en monografi om norsk pionermisjon på Madagaskar (Brill 2013). For øyeblikket arbeider hun med norsk Kinamisjon og misjonæren Marie Monsen.

Seija Jalagin, født 1963 har PhD i historie fra Universitetet i Oulu, Finland 2007. Dosent ved Universitetet i Turku, Finland, i 2013, nå førsteamanuensis i historie og japanske studier ved Universitetet i Oulu. Hun har publisert mye om kjønn og kulturell interaksjon i kristen misjon, samt om stereotyper og mentale forestillinger. For tiden arbeider hun med transnasjonal flyktninghistorie.

Abstract

This article discusses the multifaceted changes the Nordic teachers' mission associations (LMF) have undergone during their more than one hundred years of history, and considers the challenges these associations are facing today. Particular attention is given to transnational networking and the national underpinnings the associations' cross-border activities are based upon. In comparing the development and agendas of the Nordic LMFs, the authors analyse the similarities, differences and connections of these sister organizations. Even though all five extant associations (Sweden, Denmark, Norway, Iceland and Finland) are considered, the main emphasis is on the Norwegian and Finnish associations, currently the largest. The article is based on resources found in the archives of the Norwegian and Finnish LMF associations, previously published materials, select interviews with current leaders as well as statistical information gathered by the associations. One of the main foci was the way in which gender dynamics manifested in the associations' multilayered national and transnational networks. While the Scandinavian LMFs were originally conceived as women-only organisations, LMF Finland was founded as an association gathering both men and women. Today, all LMF associations are comprised of female and male members. Furthermore, the investigation concludes that today, all face decreasing numbers and aging membership. Yet, despite the national focus of LMF associations, they have generated and maintained far-flung networks with missionaries across the globe as well as with other Christian organisations.

Søkeord: Lærernes Misjonsforbund – LMF, Nordisk – Skandinavisk – transnasjonale nettverk – kjønn – utdanning

Tegn på forandring¹

I over hundre år har Lærernes misjonsforening (LMF) eksistert i alle de nordiske landene. Grunnlagt som *Lärarinnornas Missionsforening* i Sverige i 1899, *Lærernes Missions Forening* i Danmark i 1902, *Lærerinnenenes Missionsforbund* i Norge i 1902 og som *Suomen Opettajain Lähetysliitto* (i dag *Opettajien lähetysliitto*, OLL) i Finland i 1913, har LMF og OLL i de respektive land vokst gjennom to verdenskriger og store samfunnsendringer nasjonalt så vel som internasjonalt. For øyeblikket er norsk LMF størst med 1723 medlemmer. Finske OLL er nesten like stort med 1624 medlemmer. Sverige hadde 650 medlemmer pr. mars 2017, mens dansk LMF som alltid har vært den minste av «søsknene», teller 523 medlemmer.²

Det har skjedd flere forandringer de siste årene. Det mest synlige er relativt nye organisasjonslogoer i Finland, Norge og Danmark. Det felles-skandinaviske emblemet fra LMFs grunnleggelse, med to halve jordkloder ved siden av hverandre knyttet sammen av et kors og et banner med mottoet «Over all jorden din ære O Gud», er etter hvert erstattet med nasjonalt distinkte, moderne og digitalvennlige emblem. Dansk LMF har beholdt en forenklet jordklode og et kors. De har valgt et nytt, men lignende motto: «Gud – la din herlighed komme over hele jorden». Norsk LMFs nye logo er et stilisert tre i en sirkel. Det er valgt fordi det symboliserer både kunnskapens tre og bibelverset der Jesu disipler omtales som grener på vintreet.³ Det nye mottoet «Med kunnskap om Jesus til hele verden» knytter an til treet i logoen og læreryrkets opptatthet av kunnskapsformidling. Finske OLLs emblem er en modifisert versjon av Det finske evangelisk-lutherske misjonsselskaps (FELM) logo, da OLL er en underorganisasjon av FELM. Nylig endret FELM sin logo uten at OLL hadde noen innflytelse på prosessen. Fordi OLLs daglige leder Tuija-Riitta Heiskanen synes den nye FELM-logoen gir sterkere assosiasjoner til kirke enn til misjon, har OLL enn så lenge beholdt FELMs gamle korssymbol.⁴ Nye nettsider og Facebook-sider både i Danmark, Norge og Finland er andre tegn på vilje til og behov for å tilpasse seg moderne kommunikasjonsformer i tillegg til de tradisjonelle medlemsbladene.

Situasjonen er en annen i svensk LMF. De siste årene har medlemstallet sunket drastisk. Siste opptelling viste 650 medlemmer, mens kun 125 hadde betalt medlemskontingent i løpet av årets tre første måneder. I tillegg til at medlemmenes gjennomsnittsalder er 75 år, har det angivelig vært utfordrende å samle medlemmene til krets- og landsmøter de par-tre siste årene.⁵ Under årsmøtet 22. april 2017 vedtok man å begynne avviklingen av LMF, en prosess man regner med vil ta ca. ett år.⁶ Dermed ser det ut til at svensk LMFs aktive historie går mot en slutt etter 118 år.

Fokus og tema

Denne artikkelen undersøker de nordiske LMF og utfordringene de står overfor i et transnasjonalt og historisk perspektiv. Transnasjonale studier kjennetegnes av opptatthet av endring og bevegelse på tvers av ulike former for grenser, ofte nasjonalgrenser. Grensene kan fortsatt ha betydning, men fokuset er likevel på det som beve-

ger seg over grensene, enten det er mennesker, kunnskap, forestillinger og praksis, penger eller andre materielle ting.⁷ Metodologisk forstår vi transnasjonalisme ikke som en overgripende teori, men som et analytisk perspektiv. Fokuset er nettopp på bevegelser, endring og dynamiske prosesser;⁸ hvordan forestillinger, mennesker og ulike former for påvirkning beveger seg på tvers av grenser gjennom ulike former for kommunikasjon og nettverk som både muliggjøres og skapes gjennom grensekryssende interaksjon.⁹ Kristen misjon har alltid vært transnasjonal, fordi misjon handler om bevegelse over grenser for mennesker, materielle ting, kunnskap, ideer og praksis, initiert av ikke-statlige aktører som kirker, misjonsorganisasjoner, til og med enkeltpersoner – selv om initiativene i noen tidsrom var sanksjonert av koloniale myndigheter.¹⁰

Organisasjoner som har eksistert i over hundre år, er ikke ukjent med forandring. Hvordan de respektive nasjonale LMF-organisasjonene har tilpasset seg og klart å beholde både samfunnsrelevans og medlemmenes engasjement gjennom historien, er interessant i seg selv. Som organisasjon kjennetegnes LMF av et tydelig samspill mellom nasjonale og transnasjonale spørsmål og av enkeltpersoner og gruppers engasjement for å forandre den lokale og den globale verden samtidig. Organisasjoner som LMF bidrar til å skape langvarige, noen ganger livslange engasjement for misjonssaken både hos enkeltpersoner og grupper. Vi vil derfor hevde at å undersøke de nordiske LMF-organisasjonene gir mulighet til å analysere misjon på «grasrota».

Vi vil i det følgende være særlig opptatt av å undersøke samspillet mellom det nasjonale og det internasjonale. Fokuset på LMF ser «hjemme»- og «ute»-dynamikken primært fra «hjemmebasens» perspektiv. Hvordan forstås og skapes «det nasjonale» og «det internasjonale» i LMFs framstillinger og praksis i fortid og nåtid? Vi er interessert i hvordan verden «der ute» har vært knyttet til aktiviteten i foreningene og vært med på å opprettholde LMF i de nordiske landene. Vi er også interessert i hva slags kontakt og interaksjon LMF-søsterorganisasjonene har hatt og har med hverandre og evt. med andre nasjonale og internasjonale aktører, og om det nordiske samarbeidet har vært og fortsatt er viktig. Avslutningsvis vil vi komme inn på hvordan nåværende ledelse i de respektive nasjonale LMF-organisasjonene ser på veien videre.

Selv om vi i det følgende vil sammenligne LMF i alle de nordiske landene, vil vi gå mest i dybden på OLL og norsk LMF. Det er disse forskningskontekstene forfatterne kjenner best og har hatt best adgang til materiale fra. Samtidig er finsk og norsk LMF for øyeblikket de to største organisasjonene. Det er signifikante forskjeller mellom OLL og de skandinaviske LMF. Og nettopp fordi de skandinaviske LMF har store innbyrdes fellestrekk, har sammenligningen mellom norsk LMF og finsk OLL også relevans for dansk og svensk LMF.

Formelt sett er LMF såkalte hjelpemisjoner, dvs. de støtter misjonærer og misjonsarbeid økonomisk og på andre måter gjennom andre misjonsorganisasjoner. Selv om de respektive nasjonale LMF kanskje ikke har vært blant de aller største organisasjonene, har de likevel – særlig i noen perioder – hatt innflytelse, blant annet på grunn av LMFs direkte og indirekte tilknytning til forskjellige nettverk nasjonalt og internasjonalt.

Tidligere forskning og kilder

Seijia Jalagin skriver finsk LMFs 100-årige historie i en annen artikkel i dette temanummeret. Utover den er det meste av tidligere akademisk forskning på LMF gjort på norsk LMF, etter det vi kjenner til. Et temanummer av *Norsk Tidsskrift for misjon* i 2002 markerte norsk LMFs 100 år med artikler av prominente norske misjonsforskere.¹¹ Historikeren Kristin Fjelde Tjelle skrev LMFs 100-årige historie, mens kirkehistorikeren Kristin Norseth analyserte LMF og søsterorganisasjonen Kvindelige Missions Arbeidere (KMA) i et norsk, nordisk og internasjonalt perspektiv. Religionsviteren Lisbeth Mikaelssons artikkel fokuserte på Henny Dons (1874-1966), en av LMFs grunnleggere og markant leder mellom 1905-1946. Temanummeret i 2002 synliggjorde et annet viktig aspekt ved LMF, nemlig søsterorganisasjoner som ble dannet på noen av «misjonsfeltene». Den tidligere Madagaskarmisjonæren Beate Voll-Ekenes skrev LMFs historie på Madagaskar; stiftet i 1906, var den kanskje den første LMF-foreningen utenfor Europa.

De fleste nasjonale LMF har gitt ut mindre publikasjoner ved ulike jubileer: 25, 49 og 100-årsjubileer. Disse heftene løfter fram hovedlinjer ved den nasjonale historien, beskriver prominente ledere og misjonærens biografier og har oversikter over misjonsarbeid og de ulike landene «deres» misjonærer har arbeidet i. Et langvarig LMF-medlem i Danmark, Grete Petersen, skrev i tillegg en mer personlig rettet historie til det danske 100-årsjubileet.¹² Denne bidrar med interessante personlige refleksjoner over både nasjonalt og nordisk samarbeid.

Forskjellige kilder ligger til grunn for beskrivelser og analyser. I tillegg til dem vi har nevnt ovenfor, har vi konsultert arkivmateriale fra norsk og finsk LMF, trykte medlemsblader, hovedsakelig norske *Misjonshilsen*, som noen ganger refererer fra svenske og danske medlemsblad, og det finske *Maan ääriin* (Til jordens ender). I begrenset grad har vi sett på de nyeste årgangene av alle landenes medlemsblad. Vi har brukt jubileumsskrifter fra 25-, 40- og 100-årsmarkeringene fra norsk, svensk og dansk LMF, og 20- og 75-årsskriftene fra finsk OLL som kilder til organisasjonenes selvforståelse og selvpresentasjon. Vi har også valgt å bruke disse publikasjonenes statistiske oversikt over medlemsutvikling. For nyere medlemstall er vi svært takknemlige for velvillig assistanse fra LMF-administrasjonene i alle de nordiske landene. I tillegg til arkivmateriale og trykte kilder har forfatterne også intervjuet nåværende og noen tidligere LMF-formenn samt daglige ledere i alle de nordiske landene, unntatt Sverige.¹³ Vi har også intervjuet noen få tilfeldig utvalgte LMF-medlemmer i Finland og Norge.

Etter det vi kjenner til, finnes det ikke tidligere forskning som spesifikt ser samlet på de nordiske LMF helt fram til i dag. Gjennom å undersøke likheter, forskjeller og samarbeid mellom de nordiske LMF bidrar denne artikkelen med ny kunnskap om en viktig støttegruppe for misjon i Norden, samt om nordisk samarbeid og nettverk særlig mellom kvinnelige lærere. Ved å trekke linjene helt fram til i dag får vi dessuten et interessant tidsbilde, halvannet tiår etter norske LMFs 100-årsdag.

Vi starter med en komparativ oversikt over LMFs begynnelse og utvikling i Norden.

Deretter ser vi på skandinavisk og nordisk samarbeid, før vi til slutt sammenligner nåværende arbeidsformer og situasjon, medlemstall og utfordringer.

Utgangspunkt og strukturer

Religiøs fornyelse gjennom kristne vekkelser var forutsetningen for alle de nordiske LMFene, men på litt ulike måter. Jalagin hevder at i Finland var den første tanken om en organisasjon for lærere til støtte for kristen misjon, et direkte resultat av en kristen vekkelse ved den største lærerskolen i Finland i 1904.¹⁴ Interessant nok har hun ikke funnet direkte innflytelse fra de eksisterende LMF i de skandinaviske landene for etableringen av finsk OLL. Dette indikerer at tanker om misjonsforeninger for lærere fantes uavhengig av hverandre på mer enn ett geografisk sted. Det viser desuten at finsk OLL og de skandinaviske LMF vokste fram fra litt ulike røtter.

Tjelle og Norseth peker på at LMF i Norge hadde flere inspirasjonskilder og røtter, både nasjonalt, nordisk og internasjonalt.¹⁵ Lignende kontekst gjaldt også for svensk og dansk LMF. Forutsetningen var vekkelser fra øst og vest, med sterkt mobiliserende kraft særlig på unge om kall, bønn og sosialt engasjement nasjonalt og internasjonalt.¹⁶ Dette var koblet med en sterk økning av kvinner som meldte seg til aktiv misjonstjeneste i hele den vestlige verden.¹⁷ I tillegg til at skolen var blitt en viktig yrkesarena for kvinner, mobiliserte mange kvinner verden over for kvinners stemmerett og krevde nye handlingsrom for kvinner i samfunnet. Opprettelsen av LMF i Norge og Danmark var direkte påvirket av svensk LMF, men alle de skandinaviske landene var influert både av protestantiske kvinners internasjonale økumeniske bønnebevegelse og av utenlandske kvinnelige misjonsorganisasjoner, hovedsakelig i Nord-Amerika og Storbritannia.¹⁸ I alle de skandinaviske landene var det sammenfall i tid samt felles aktører og agenda mellom LMF og Kvinnelige Misjonsarbeidere (KMA), et kvinneleddet misjonsselskap som sendte ut kvinnelige misjonærer til ulike typer misjonsarbeid.¹⁹ Kristin Norseth hevder at både LMF og KMA først og fremst var bønne- og mobiliseringsbevegelser for kvinners rett til å leve ut det de oppfattet som sitt gudgitte kall til å tjene misjonen «hjemme» og «ute».²⁰ Norseth hevder videre at å kategorisere LMF «bare» som støttemisjoner, underkommuniserer disse organisasjonenes transformativ kraft og sosiale og religiøse feministiske agenda.²¹

I sin klassiske artikkel om transnasjonale kvinneorganisasjoner 1888-1945 peker kjønns historikeren Leila J. Rupp på at kvinner begynte å organisere seg på tvers av nasjonale grenser mot slutten av det nittende århundre.²² Mens noen organiserte seg rundt enkeltsaker (stemmerett, fred, like rettigheter for kvinner), samlet andre seg basert på region, på religion (World Women's Christian Temperance Union og KFUK) eller relatert til yrke og status.²³ LMF var grunnlagt på en kombinasjon av yrke og religion. LMF var ikke en transnasjonal organisasjon i organisatorisk forstand, men vi vil likevel hevde at LMF helt fra begynnelsen av skapte en selvforståelse av å være en transnasjonal organisasjon på tre til dels gjensidig forsterkende måter. For det første ble det helt fra begynnelsen av skapt en sterk identitet som skandinaviske søsterorganisasjoner. For det andre oppfattet de seg selv – i likhet med alle misjon-

sorganisasjoner – som en aktiv bidragsyter til et verdensomspennende misjonsprosjekt. I LMF fikk dette bidraget et sterkt kvinnefokus, både ved at medlemmene var kvinner, at misjonsutsendingene de støttet var kvinner, og ved at misjonsutsendingene i hovedsak arbeidet (med utdanning) blant kvinner og jenter. Slagordet «Kvinner hjelper kvinner» vektla det som fra vestlig side ble forstått som uttrykk for global kvinnesolidaritet. For det tredje så de på seg selv som forkjempere for kristen enhet nasjonalt og globalt, uttrykt gjennom bønn og økumenikk som sentrale verdier og arbeidsmåter. Vi skal se litt nærmere på to av disse aspektene.

Formelt sett er alle LMF uavhengige nasjonale organisasjoner som ser ut til å ha samarbeidet i ulik grad med søsterorganisasjonene i de andre nordiske landene opp gjennom historien. Det er likevel interessant at LMF i de skandinaviske landene ble grunnlagt av kvinner som var aktive i den nasjonale grenen av den transnasjonale ungdomsorganisasjonen KFUK.²⁴ Ut fra måten de tenkte om og organiserte LMF på, ser det ut som de tok med seg erfaringene fra KFUK. De valgte et felles-skandinavisk emblem og motto og omtrent likelydende organisasjonsnavn. Alle organisasjonene la vekt på å være økumeniske og fokusere på bønn og åndelig fellesskap i tillegg til arbeidet for ytremisjon. Når man leser jubileumsskriftene til de skandinaviske LMF, er det dessuten tydelig at dansk og norsk LMF førte sin begynnelse tilbake til inspirasjon og direkte initiativ fra svensk LMF. Dermed blir det svenske utgangspunktet, med Kristina Örn's guddommelige inspirerte idé til en misjonsforening for lærerinner, et felles tilblivelsesnarrativ som knytter LMFene i Sverige, Danmark og Norge sammen.²⁵

Grunnleggingsfortellingen koblet samtidig Örn's livshistorie og kristen misjons store hovednarrativ om «Å gå ut og gjøre alle folkeslag til disipler» til hverandre.²⁶ Kristina Örn virkeliggjorde sitt misjonærkall og reiste til Kina før LMF ble grunnlagt. Hennes tragiske død i det såkalte Bokseropprøret i Kina kort tid etter ankomst, må ha gjort sterkt inntrykk. Svensk LMF fikk en martyr nesten samtidig med at foreningen ble stiftet. Den mobiliserende kraften i Kristina Örn's skjebne kan ha bidratt til den relativt raske etableringen av LMF i nabolandene og kan også være en av faktorene bak den relativt raske medlemsveksten i svensk LMFs første tiår.²⁷

Den opprinnelige felles-skandinaviske logoen ble også laget som sølvnål. Ved å bære nålen på nasjonale, nordiske og internasjonale konferanser kunne LMF'erne finne hverandre i mengden. (Foto: Karina Hestad Skeie, 2016)

Gjennom yrkesfelleskap, et felles tilblivelsesnarrativ og emblem samt tilnærmet like organisasjonsnavn skapte de skandinaviske LMFene et tydelig «forestilt fellesskap»²⁸ som samtidig var nasjonalt og skandinavisk. Kildene viser at dette var viktig, både mens organisasjonene var små, og etterhvert som de vokste. Erfaringen av å være del av noe større overskred det enkelte medlem, den enkelte forening og også den nasjonale organisasjonen og bidro til organisasjonenes vekst og styrke. Yrkesfelleskapet var også viktig og gav sosial status. Da LMF begynte å arrangere skandinaviske og etter hvert nordiske fellesmøter i Sverige, Danmark og Norge fra 1921 og framover, konkretiserte møtene det allerede veletablerte forestilte transnasjonale fellesskapet. De nordiske møtene bidro ytterligere til å konsolidere en felles transnasjonal identitet som kvinnelige lærere som arbeidet for kristendommens globale ekspansjon gjennom misjonen.

Bønn og kristen enhet ble gjort til kjernesaker. Ja, bønn ble erklært som «det viktigste og kraftigste missionsmiddel».²⁹ Bønn ser ut til å ha vært en hovedarbeidsmetode, ved siden av å samle inn penger. Bønn og økumenisk fellesskap bidro til en lignende erfaring av grenseoverskridende fellesskap, et fellesskap som inkluderte Gud og alle jordens kristne på tvers av nasjon og til dels også «rase». Fra starten startet man opp med en felles LMF bønnedag og bønnetime: den siste lørdagen i måneden kl. 18-19. Olga Paulsen, dansk LMF formann 1918-47, skrev i 25-årsjubileumsskriftet: «Det er en betagende Tanke, at paa den Dag samles L. M. F. er, ikke blot i de nordiske Lande, men ud over den vide Jord, til Bøn for vor fælles Sag, da beder vi med og for hinanden (...).»³⁰ De som samlet seg «utover den vide Jord», var både LMF-medlemmer som var aktive misjonærer rundt omkring i verden og noen steder, lokale kvinner i LMF-søsterorganisasjoner startet av nordiske misjonærer. Sett fra Norden utgjorde LMF en solidarisk enhet med kvinner i andre land, også på en konkret måte. For eksempel gikk norsk LMFs aller første økonomiske støtte i 1903 til den gassiske læreren Ramary, som arbeidet ved en jenteskole på Antsirabe på Madagaskar. Snart støttet norsk LMF to gassiske lærere til: Ranoro og Elisabetha.³¹ Det finnes lignende eksempler for dansk og svensk LMF. Siden kvinnelige misjonærer vanligvis arbeidet med kvinner og jenters utdanning på de forskjellige misjonsfeltene, har LMF bevisst støttet kvinner fra andre land helt fra begynnelsen av. Fra 1920 og en god del tiår framover, ble dessuten det skandinaviske fellesskapet ytterligere styrket ved at de respektive medlemsbladene trykket felles bibeltekster, som ble utarbeidet skiftevis de tre nordiske landene imellom.

Enhet på tvers av konfesjonelle grenser og en selvstendig posisjon utenfor misjons-selskapene skapte en styrke og autonomi som gav handlingsrom for å arbeide for saker de mente var viktige, enten på egenhånd eller ved å søke allianser. Dette er veldig tydelig i norsk LMF, som med formannen Henny Dons i spissen, hadde en tydelig kvinneaktivistisk linje.³² LMF ved Henny Dons støttet en kvinnelig misjonærs rett til å forbeholde seg retten til å reise ut til det landet hun opplevde å ha misjonskall til, ikke dit misjonsledelsen mente hun skulle plasseres.³³ Sammen med den såkalte «Damekomiteen» var LMF pådrivere for opprettelse av en misjonærutdanning for kvinner, og for at kvinnelige misjonærer skulle få misjonærinnvielse på lik linje med mannlige misjonærer. LMF var også medlem av Norske Kvinners Nasjonalråd (NKN),

hvor Henny Dons satt i styret for NKN 1910-1916. Gjennom NKN arbeidet LMF både for kvinners rett til å bli prester og for kvinners rett til å forkynne offentlig samt å fremme kvinnesak og likestilling i det norske samfunnet i samarbeid med NKNs øvrige medlemsorganisasjoner.³⁴ Vi har dessverre ikke hatt mulighet til å undersøke om dansk og svensk LMF hadde samme kvinneaktivistiske linje. Vi kan imidlertid konstatere at alle tre land hadde langvarige, stabile lederskap.³⁵

Formennene i svensk, dansk og norsk LMF på det andre Nordiske LMF-møtet på Nyborg Strand i Danmark i 1926. Fra venstre: frk. Olga Paulsen (Danmark), fru Anna Petterson (Sverige), frk. Henny Dons (Norge). De var formenn henholdsvis mellom 1918-1947, 1899-1928, 1905-1946 (Fotograf: ukjent. Kilde: VID historiske arkiv, Misjonsarkivet, VID-MA-A-1207)

Lenge var finsk OLL ikke del av dette skandinaviske fellesskapet. De ulike røttene til finsk OLL og de skandinaviske LMF bidro til at OLL ble en annen organisasjon på flere måter. For det første var OLL en rent luthersk organisasjon fordi den var direkte knyttet til FELM, som igjen samarbeider med den finske evangelisk-lutherske statskirken.³⁶ For det andre var OLL heller ikke i samme grad en bønneaktivistisk organisasjon. For det tredje, og i tråd med finsk organisasjonstendens, var OLL både for menn og kvinner. Dette gjenspeilte seg også med hensyn til misjonærutsendingene. To av deres ti første utsendinger var menn.³⁷ I 2013 hadde OLL støttet til sammen 105 misjonærer, de fleste var ektepar.³⁸ Også OLLs søsterorganisasjon i Ovamboland i Sørvest-Afrika, stiftet i 1967 var både for menn og kvinner. Avleggere av de skandinaviske LMF-organisasjonene på Madagaskar, i Kina, India, Tyskland, på Island, Færøyene, i Etiopia og Kamerun var på sin side rene kvinneorganisasjoner. Noen av disse søsterorganisasjonene var fellesorganisasjoner for både norske kvinnelige misjonærer og lokale kvinnelige lærere.³⁹

Så lenge de skandinaviske LMF var kvinneorganisasjoner, støttet de nordiske kvinnelige lærere som arbeidet som misjonærer i andre land, samt lokale kvinnelige studenter eller lærere. I dag er alle LMF-organisasjonene for begge kjønn. Danmark var først ute med å endre dette, da man slo seg sammen med den tilsvarende organisasjonen for mannlige lærere i 1973, så fulgte Sverige i 1981, og Norge først i 2012.⁴⁰ Dette førte med seg endringer i hvilke misjonærer LMF i Sverige og Danmark støttet. De senere årene har de også støttet mange ektepar. Norsk LMF ser ut til å være et unntak her, siden de fortsatt konsentrerer seg om å støtte kvinnelige misjonærer. Lederskapet i norsk LMF legitimerer prioriteringen ved å henvise til LMFs røtter. LMF ble grunnlagt for å gi rom for kvinners aktive engasjement i misjonsarbeidet, og de velger å opprettholde denne arven. Det eneste unntaket fra denne regelen er om ektepar arbeider sammen i undervisningsrelatert arbeid. I så fall støtter norsk LMF ekteparets felles arbeid.⁴¹

Skandinaviske og nordiske møter og samarbeid

LMFs første skandinaviske konferanse ble holdt i Vadstena i Sverige 3.-8. august 1921. Det gamle pilegrimsstedet for hellige Birgitta av Sverige (1303-1373) var ikke tilfeldig valgt. Møtet ble en spesiell opplevelse for de rundt 500 deltakerne fra Norge, Danmark og Sverige. Lederen av norsk LMF, Henny Dons, trakk fram gudstjenestene i birgittinernes gamle klosterkirke som «høytidsstunder, især nadverd-gudstjenesten en stille aftenstund med hele kirken opplyst av levende lys».⁴² Et viktig tema på konferansen var de «åpne dørene på misjonsmarkene» i kjølvannet av verdenskrigens slutt. Møtesalen var pyntet med de tre skandinaviske flaggene bak talerstolen og draperier i svenske farger.⁴³ Mange misjonærer var til stede. Under et av kveldsmøtene stilte noen av misjonærene i drakter fra sine respektive misjonsland.

Svenske misjonærer i 'sine respektive misjonsmarkers nasjonaldrakt' på det 1. skandinaviske møtet på Vadstena, Sverige 1921. Tradisjonen har lange røtter og var nok godt etablert fra de ulike landenes landsmøter lenge før det første fellesmøtet i 1921.

(Fotograf: ukjent kilde: VID historiske arkiv, Misjonsarkivet, VID-MA-A-1207-albums-s15)

Uten at vi kan si sikkert når, ser denne tradisjonen ut til å ha begynt tidlig på landsmøtene i alle de skandinaviske LMF. Bilder fra de forskjellige lands landsmøter viser at tradisjonen fremdeles er levende i dag. I 1964 skrev den norske kristne dagsavisen *Vårt Land* følgende fra det 8. nordiske møtet i Sandefjord, som samlet over 600 deltakere fra Sverige, Danmark, Norge, Finland, Island og Tyskland:

Paraden av ca. 70 misjonærer i sine vakre drakter fra de forskjelligste misjonsmarker gjorde sterkt inntrykk under møtet. De fargerike og fremmedartede draktene sto i virkningsfull kontrast til svenske, danske og norske nasjonaldrakter som mange av møtedeltakerne bar for anledningen.⁴⁴

På mange av landsmøtene har man også brukt flagg for å symbolisere de forskjellige landene der LMF støtter en misjonær. Den norske LMF-formannen Helene Bjerknes avsluttet møtet i Sandefjord med henvisning til misjonærene i «sine drakter» som et kall til alle om å bli misjonærer enten «her hjemme eller der ute». LMFs bruk av nasjonaldrakter og flagg for å symbolisere fellesskap på tvers av nasjonal tilhørighet og for å mobilisere for fortsatt engasjement i den store sak, er ikke unik. Tvert imot peker Leila J. Rupp nettopp på at bruken av symboler som flagg og nasjonaldrakter for samtidig å markere nasjonal tilhørighet og internasjonalt fellesskap gjennom internasjonalsismen, var karakteristisk for transnasjonale kvinneorganisasjoner.⁴⁵

Internasjonalsismen er en moralsk visjon som vokste fram i kjølvannet av første verdenskrigs grusomheter. Utgangspunktet var idealistisk og uttrykt i fjorten punkter av den amerikanske presidenten Woodrow Wilson. Dokumentet var bakgrunn bl.a. for opprettelsen av Folkeforbundet. Misjonshistorikeren Dana L. Robert har pekt på at dette var den dominerende konteksten for den anglo-amerikanske protestantiske misjonsbevegelsen i 1920 og 1930-årene.⁴⁶ De nordiske, i hvert fall de skandinaviske LMF, var en del av dette. Hun kaller internasjonalsismen for den første globaliseringen og peker på kontinuiteter mellom sentrale verdier og tema i internasjonalsisme og det som fra 1980-tallet ble kalt for globalisering. Den protestantiske misjonsbevegelsen var en skapende impuls bak bevegelsen, hevder Robert. Særlig protestantiske misjoners mer siviliserende aspekter passet som hånd i hanske til internasjonalsismens visjon om en verden forent gjennom fred og menneskerettigheter.⁴⁷ Lærere hadde en helt sentral plass i dette globale prosjektet, både «hjemme» og «ute». Utdanning var avgjørende i engasjementet for sosial utvikling, styrking og selvstendigjøring av kvinner og i arbeidet for kvinners rett til deltagelse i samfunn og kirke. Det man gjerne ikke tenker nok over, er at dette utdanningsprosjektet pågikk parallelt «hjemme» og «ute». Bevegelsen mot kulturell stedegengjøring av kristendom og skolering av lokalt lederskap var kjerneaspekter ved misjonens internasjonalsisme, ifølge Robert.⁴⁸

OLL sendte en utsending for å delta ved de nordiske møtene, og disse rapporterte tilbake til medlemmene gjennom medlemsbladet *Maan ääriin*. På 1970-tallet kommenteres det at det er veldig få menn til stede, og at de som er til stede, hovedsakelig kommer fra Finland og Danmark. Utover dette var kjønn sjelden nevnt eksplisitt i OLL. Vanlige OLL medlemmer deltok kun innimellom, hovedsakelig fra 1970-tallet

og framover.⁴⁹ Seija Jalagin oppgir tre hovedgrunner til at Finland lenge ikke deltok i det nordiske samarbeidet.⁵⁰ For det første var språket en stor hindring. OLL var en fullstendig finsk-språklig organisasjon. Før 1960-tallet var det ikke så vanlig å kunne skandinaviske språk i Finland, og de nordiske møtene brukte alle de skandinaviske språkene. I et intervju fortalte et eldre medlem at hun ble spurt om å være tolk da svensk LMF representanter besøkte Finland i 1976. Slik ble hun medlem i OLL og etter hvert en ivrig deltaker på de nordiske LMF-møtene.⁵¹ For det andre skjedde internasjonaliseringen av Finland seinere enn i de andre nordiske landene. Andre verdenskrig og gjenoppbyggingen av landet gikk ut over andre aktiviteter i det sivile samfunn. Først sent på 1950-tallet begynte en ny type internasjonalisering å utvikle seg. Finland ble medlem av FN i 1955. Dessuten, sammenlignet med de andre nordiske landene, var Finland sent ute med deltagelse i bistandssamarbeid. For det tredje, siden OLL var en underorganisasjon tilknyttet en mye større misjonsorganisasjon, ser det ut til at den var tilfreds med å overlate internasjonale relasjoner til misjonsselskapet FELM. Som en underorganisasjon av FELM ble hoveddelen av nettverkene pleiet av de mannlige FELM-lederne. Det var først i 1977 at OLL tok eget initiativ til et organisasjonssamarbeid, da OLL var en av 17 grunnleggere av Bibelleseringen i Finland.⁵²

Enda viktigere enn de nordiske fellesmøtene ser det ut til at besøk av skandinaviske LMF-ledere eller -utsendinger til Finland har vært. Personlig kontakt med nøkkelpersoner skapte en følelse av enhet. I 1983 begynte OLL å publisere en spalte kalt felles nordisk bibelstudium i *Maan ääriin*. Dette var en oversettelse av tekster som forklarte utvalgte bibelsteder. Tekstene var utarbeidet av en av de skandinaviske LMF, som fordelte ansvaret mellom seg på årlig basis. Initiativet hadde kommet fra LMFs leder i Norge, Randi Ingwardo, under hennes besøk til OLL i 1982. Den første teksten ble introdusert for OLLs medlemmer med et bilde av forfatteren, teologen Ingrid Danbolt Morken, og et forslag om at «du kan lese disse bibelstudiene alene eller i små grupper og de vil virkelig på en helt spesiell måte føre sammen nordiske lærere som er medlemmer av LMF».⁵³

Betydningen av transnasjonalt samarbeid

I dag foregår det meste av den nordiske kontakten fortsatt på et organisasjonsnivå heller enn på individnivå, selv om de nordiske møtene helt siden 1921 skapte personlige vennskap på tvers av nasjonale og språklige grenser. Det nordiske er i større eller mindre grad til stede i de forskjellige lands medlemsblader. Det synes likevel klart at det nordiske var tydeligere og mer gjennomgående tidligere enn det er nå. Overgangen til de nye nasjonalt distinkte logoene understreker denne tendensen.

Hovednettverkene i LMF, både historisk og i dag, er både nasjonale og transnasjonale. Nasjonalt sett går de både mellom enkeltmedlemmer og grupper og LMF-lederskapet, og avhengig av land, mellom LMF-lederskapet og lederne i de (misjons) organisasjoner LMF samarbeider med. For øyeblikket har norsk LMF sete i Norsk Misjonsråd og i Egede-instituttet. Dansk LMF har måttet trekke sitt medlemskap i Dansk misjonsråd på grunn av dårlig økonomi. Finsk OLLs nasjonale nettverk

avgrenser seg hovedsakelig til FELM. Transnasjonalt går nettverkene hovedsakelig mellom LMF-medlemmene og LMF-misjonærene som arbeider utenlands. Dette gjelder for alle de nordiske LMF-organisasjonene. Alle lærere som arbeider som misjonærer i utlandet, har blitt tilbudt og tilbys fortsatt medlemskap, også de som ikke formelt sett er LMF-utsendinger.⁵⁴ Alle mottar personlige, ofte håndskrevne hilsener fra LMF-medlemmer eller LMF sentralt og lokalt i sine hjemland mens de er i misjonærtjeneste «ute». De får også tilsendt medlemsbladet. Dermed har antallet misjonærer i LMF alltid vært større enn antallet misjonærer LMF støttet økonomisk på et gitt tidspunkt.

Både i Norge og Sverige gikk LMFs støtte til utenlandsk misjon hånd i hånd med støtte av misjonsarbeid blant samer i eget land. Svensk LMFs grunnlegger og første formann, Anna Peterson (f. Johansson), var ordfører for Lappmissionsföreningen i Göteborg fra 1895. Svensk LMFs første økonomiske støtte gikk til en misjonær til Sorsele i svensk Lappland i 1906.⁵⁵ LMF Norge bestemte seg for å starte «Lappearbeid» allerede under det første landsmøtet i 1909,⁵⁶ og fra 1916 støttet LMF Norge en menighetssøster i Norsk Finnemisjon.⁵⁷ I dag er samarbeidet med Norsk Finnemisjon avsluttet. I stedet har LMF overført støtten til søndagsskolearbeid i Finnmark, Norges nordligste fylke.⁵⁸ OLL arbeidet ikke blant samer; i Finland var det KFUM som begynte arbeidet blant samebefolkningen så tidlig som i 1900.⁵⁹

Nåværende arbeid

Det er en sterk kontinuitet i kjerneaktivitetene i LMF på tvers av de nordiske land fra begynnelsen og til i dag. Vi kan skille mellom økonomisk støtte og andre typer støtte, som forbønn og «omsorg». Selv om penger er viktig, har LMF alltid gjort et poeng av å understreke betydningen av den ikke-monetære oppfølgingen av misjonærer gjennom bønn og personlig kontakt. Både LMFs selvforståelse og nåværende og tidligere utsendinger for LMF, hevder at det nettopp er den personlige kontakten som er særegent ved LMF sammenlignet med andre misjonsorganisasjoner.

Når det gjelder økonomisk støtte, bidrar norsk LMF for øyeblikket med lønnsbidrag for 15-16 kvinnelige misjonærer som arbeider i forskjellige norske misjonsorganisasjoner i forskjellige land.⁶⁰ Når misjonerselskapene foreslår misjonærkandidater til LMF-støtte, aksepterer de kun misjonærer som arbeider med utdanning. «Vi har sett at hvis vi skal engasjere lærere, så er utdanning i andre land noe som interesserer.»⁶¹ Fordi det nå er færre «tradisjonelle» undervisningsstillinger i misjonslandene, har norsk LMF utvidet sin forståelse av «undervisning» og «utdanning» for å tilpasse seg denne endringen; de fokuserer på «undervisning i mange fasetter».⁶² Slik opprettholder norsk LMF fokus gjennom å være tro mot sitt motto: å bringe kunnskap om Jesus til hele verden. Vi kan si at norsk LMF nytolker det de oppfatter som sin arv som en kvinne- og utdanningsfokuserert organisasjon, til tross for at medlemskap ikke lenger er forbeholdt kvinner.

Penger samles inn gjennom medlemskapskontingent og andre medlemsdonasjoner, både fra lokalforeninger som møtes hver 14. dag, og ikke minst fra det årlige som-

merstevnet. Helt fra norsk LMFs grunnleggelse har det vært understreket at medlemmene ikke samler inn penger gjennom basarer, i kontrast til andre misjonskvinneforeninger som har dette som sin hovedinntektskilde.⁶³ Slik er det ikke i Finland. Der selger OLL produkter for å samle inn penger for å lønne 10 misjonærer sendt ut av FELM; i tillegg støttes utdanningsprosjekt i regi av FELM i Pakistan og Nepal.⁶⁴

OLL beskriver tre fokus for sin støtte: enkeltpersoner som driver med utdanningsarbeid forskjellige steder i verden, internasjonale prosjekt relatert til undervisning og kristen opplæring, og kristne lærere i deres arbeid i Finland. Mens det har vært et generelt mål fra begynnelsen å fostre og opprettholde åndelig liv blant lærere, lærerstudenter og skolebarn, understreker OLL i dag at «utdanning om misjon i Finland promoterer forståelse og aksept av mangfold».⁶⁵

Dansk LMF bidrar for øyeblikket ikke med økonomisk lønnsstøtte til aktive misjonærer. Men når misjonsorganisasjoner sender ut misjonærer som har undervisning som sitt hovedarbeid, informeres dansk LMF, som da kontakter misjonærene og spør om de ønsker å bli medlemmer i LMF. Medlemskapet innebærer at misjonærene kan søke om støtte til prosjekter i felten. Dansk LMF deler også ut små reisestipend for unge korttidsvolontører, som arbeider for misjoner eller andre Non-Governmental Organisations (NGOer) utenfor Danmark. Slik har dansk LMF tilpasset seg en ny misjonsvirkelighet.

I tillegg til å støtte «sine» 15-16 misjonærer i utdanningsrelatert arbeid «ute», kan norske misjonsorganisasjoner søke norsk LMF om økonomisk støtte til utdanningsrelaterte prosjekt som varer mellom ett og tre år. LMFs hovedstyre avgjør tildelingene. Hovedkriteriet er at prosjektet passer innenfor LMFs utvidede undervisningsbegrep. «Det handler også om å vite hva vi ikke gjør. Ett eksempel er NORAD. Vi gjør lite utviklingsarbeid, men mye promotering av kunnskap.»⁶⁶ For eksempel støttes arbeid for fred og forsoning blant tidligere barnesoldater i Kenya. Å reintegrere barnesoldater i samfunnet er del av det de forstår som sitt oppdrag. De bidrar gjerne også til å bygge et nytt tak på en skole i Kongo. På denne måten utvider LMF Norge sin forståelse av undervisning og «kunnskap om Jesus». «Vi trekker grensen ved å støtte skoler som drives av lokale kirker.»⁶⁷

Dette står i kontrast til finsk OLL, som ser et mobiliseringspotensiale i å knytte sitt utdanningsfokus til bistandsdiskursen.⁶⁸ Bistand har vært på OLLs agenda siden 1982, da de begynte å oppmuntre sine medlemmer til å slutte seg til «prosentbevegelsen», dvs. donere 1 % av innteksten sin til utviklingshjelp gjennom OLL, som sendte det videre til FELMs bistandsarbeid. For øyeblikket støttes to prosjekter. Det ene er et lese- og skriveopplæring for jenter og kvinner i Peshawar, Pakistan i et FELM-ledet utviklingsprosjekt. Dette gjenspeiler vekten på kvinner og jenter i Finlands offisielle bistandsstrategi og bidrar til å fremme fokus på kvinner og utdanning i OLL. Dermed har den feministiske agendaen som har vært til stede fra første stund i de skandinaviske LMF kommet inn i OLL gjennom en annen dør. OLL har i mange år også deltatt i The World Village Festival, som arrangeres av KEPA i Helsingfors i mai hvert år. KEPA er en plattform for 300 sivilsamfunnsorganisasjoner som arbeider for global utvikling. OLL er et av medlemmene.⁶⁹

Medlemsutvikling og endring

Svensk LMFs skjebne understreker hvorfor alle de nordiske LMF har nyrekruttering øverst på agendaen. Alle organisasjonene har de siste tiårene opplevd nedgang i antall medlemmer og stigende gjennomsnittsalder på medlemsmassen. Lederskapet i alle de nordiske LMF leter særlig etter måter å tiltrekke seg de yngre generasjonene på. «Hvordan tiltrekke seg nye og yngre medlemmer er en utfordring for alle misjonsorganisasjoner», hevder den danske LMF-formannen Dorte Skov-Østergard.⁷⁰ Hun ser dette som en del av samtidens «zappementalitet»; folk er mindre villige enn før til å forplikte seg over lenger tid. Dette gjelder både for misjonærer og for misjonsvenner.⁷¹ Både den finske OLL-lederen Tuija-Riitta Heiskanen og daglig leder i norsk LMF, Inger Marie Andersen Oppegård, understreker at i arbeidet for å tiltrekke seg nye medlemmer er det viktig å finne måter å bli mer synlige på. Heiskanen hevder at det er avgjørende å finne de rette unge menneskene, særlig lærerstudenter. Derfor har OLL deltatt ved «Educa», den ledende utdanningsmessen i Finland, som hvert år besøkes av over 10-000 i Helsingfors.⁷² Å ta i bruk sosiale medier som Facebook er også ledd i å bli mer synlige. Ledelsen i norsk LMF tenker og arbeider langs de samme linjene. Formannen i norsk LMF, Annbjørg Eiksund Hesselberg, sier at det er avgjørende å sørge for at organisasjonen fortsetter å være vital og ikke bare flyter på gammel storhet. Samtidig som man må fortsette å ivareta kjernemedlemmene, understreker hun betydningen av å unngå en organisasjonsprofil som impliserer at grått hår er et medlemskrav. «Det er viktig å forvalte den tradisjonen vi lever i på en måte som gjør at vi kan oppfattes som relevante i samtiden.»⁷³

Hvis vi sammenligner utviklingen av medlemskap i de nordiske landene (se tabell 1), er det tydelig at OLL hadde størst vekst mellom 1965 og 1990. Gullalderen for finsk LMF begynte på 1960-tallet, da antallet medlemmer gikk opp fra 1000 til mer enn 3000 i løpet av fire år, samtidig som den nordiske kontakten begynte å bli regelmessig. Nye aktiviteter ble initiert, som bibel- og syforeninger, misjonsfestivaler, sangklubber og kirkearrangementer. På det tidspunktet hadde OLL to misjonærutsendinger, en mann og en kvinne. I 1962, da den ene, Annikki Turtinen, var på hjemmeopphold, reiste hun rundt i Finland. Tilsynelatende bidro hun mye til tredoblingen av OLLs medlemsmasse det påfølgende året. Samme år ansatte FELM læreren Elsa Rydman for å arbeide i OLL i seks måneder. Etersom medlemstallet vokste, økte OLLs aktiviteter ytterligere. I 1961 bandt OLL seg til å støtte en tredje misjonær, nok en gang i Ovamboland.⁷⁴ På 1960 og 1970-tallet ble det også mer populært og lettere for lærere å introdusere misjonsarbeid i klasserommet. FELM begynte å produsere og distribuere materiale for å presentere misjonsarbeid for barn. I tillegg startet UNESCO en kampanje for å sette fokus på internasjonal vennskap og fred i utdanningen. Dette oppmuntret lærere til å være mer åpne overfor andre kulturer og mennesker. I finske skolepensja ble «internasjonal utdanning» et tema fra og med 1975. Generelt sett har disse tiårene i OLL vært preget av ekspanderende hjemlige aktiviteter og et økende internasjonalt utsyn. Det var også oftere besøk av utenlandske gjester, både fra misjonsfeltene og fra svensk eller norsk LMF.

Tabell 1: Medlemskap i de nordiske LMF, 1899-2017

År	Sverige ⁷⁵	Norge ⁷⁶	Danmark ⁷⁷	Finland ⁷⁸
1899	22			
1902	507		Ingen tall	
1905	769			
1910	1228	478	192 (134)	
1920	2180	1280	676	300
1930	Nesten 3000	1476	964	455
1940	Ikke tilgjeng.	1666	1042-	356
1950	Ikke tilgjeng.	2383	1525	581
1960	Ikke tilgjeng.	3443	1453 -	950
1965	Over 6500	4108	1450	3100
1972	Over 6000 (1969)	Over 4000	1335	3317
1977	5332 (1976) ⁷⁹	3724	1500	
1980	Ikke tilgjeng.	3799 (1982)	1277-	4067
1990	Ikke tilgjeng.	3300 (1992)	1020	4128
2000	Ikke tilgjeng.	2480	828	3266
2010	Ikke tilgjeng.	2219	564	2512
2011	Ca. 1200	2139	564	2266
2015	Ca. 900	1711	535	2004
2016	Ca. 800	1723	523	1896
2017	650	1723	518 ⁸⁰	1624 ⁸¹

Alle de skandinaviske LMF fortsatte å vokse fram til 1970-tallet. Kristin Fjelde Tjelle hevder likevel at LMFs gullalder i Norge var mellom 1935 og 1960, til tross for at høyeste medlemsantall var i 1970. Dette var nemlig perioden da nesten 40 % av alle kvinnelige lærere i Norge var medlemmer av LMF.⁸² Tjelles poeng understreker at et høyt og voksende medlemsantall kan skjule endringer i viktige rammefaktorer, som på lenger sikt kan forklare årsaker til at rekruttering stopper opp og medlemstall begynner å synke.

Årsakene til nedgangen i antall medlemmer er utvilsomt komplekse og handler både om faktorer innenfor LMF-organisasjonene selv, grunnleggende endringer i kristen misjon og i samfunnet generelt. Ovenfor har vi argumentert for at OLLs vekst er nært knyttet til den økte internasjonaliseringen av det finske samfunnet. Samtidig understrekes hvordan veksten også er et resultat av et gunstig samspill mellom en rekke ulike faktorer i misjonens «kretsløp»: Flere medlemmer gir bedre inntekt, som muliggjør økt aktivitet og sannsynlighet både for nye misjonærer og medlemmer. Tilsvarende viser svensk LMF hvor krevende det er å snu en utvikling når sentrale elementer i «kretsløpet» ikke lenger er til stede.

Man kan diskutere hva som i praksis har vært navet i LMFs formål og aktivitet – et kristent oppbyggelig fellesskap på tvers av konfesjonelle grenser med bønn som

kjerneaktivitet, eller misjonærene man samler inn penger til, ber for og skriver julekort til, og hvis misjonsarbeid man får informasjon om gjennom brev og besøk. Særlig fordi endringen i misjonenes måte å samarbeide med lokale kirker på, innebærer markant færre vestlige og nordiske misjonærer og kortere opphold for de få som drar. Hittil har de vestlige misjonærene og misjonene vært brobyggerne for transnasjonal kunnskap og engasjement. Selv om læreryrket har endret seg i takt med samfunnet i løpet av disse 115 årene, går læreridentiteten med engasjement for kunnskap og utdanning som en tydelig kontinuitet. At en misjonsfeministisk agenda ikke er avhengig av en organisasjon eksklusivt for kvinner, viser nytolkningene av tradisjonen innenfor rammen av LMF-organisasjoner som i dag omfatter begge kjønn. En annen tydelig kontinuitet er internasjonal solidaritet. Kristne misjonsorganisasjoner har vært blant de mest utholdende sivilsamfunnsaktører når det gjelder interesse for mennesker i andre land. Det er nok ikke tilfeldig at så mange tidligere misjonærer har funnet sin plass som aktive medlemmer i LMF. Alt dette utgjør elementer i en forbausende kontinuerlig og fortsatt levende tradisjon på tvers av store lokale og globale endringer i alle de nordiske LMFene, med unntak av Sverige.

LMF i alle de nordiske landene har i lange perioder hatt markante og dyktige ledere, som har sittet lenge ved roret og har hatt betydelig innflytelse i samspill med ulike andre samfunns- og kirkelige aktører. Noe vi ikke har hatt mulighet til å gå inn på, men som likevel er synlig i kildene, er de usynlige kunnskaps- og kontaktnettverkene som samles i LMF-medlemmene. Nettopp lærere har ofte vært sentrale sivilsamfunnsaktører som har deltatt på mange forskjellige arenaer i tillegg til LMF. Det er vanskelig å måle og studere hvor stor innvirkning den enkelte misjonsengasjerte lærer har hatt på sine elever og kolleger. Mens rammene for å snakke om misjonens sak til egne elever var større i enkelte historiske perioder enn det er nå, ser det ut til at direkte LMF-organisert misjonsforeningsarbeid blant barn og unge var en utfordring i alle de skandinaviske landene. En viktig grunn til dette, i hvert fall i Norge, var trolig at barneforeninger ble en viktig arbeidsform for de store misjonsselskapene. I kraft av å være landsbarnesekretær for NMS 1917-1939, ledet den norske LMF formannen Henny Dons framveksten av barneforeninger i NMS. Antallet foreninger vokste fra 300-1100 mens hun var landsbarnesekretær.⁸³ Antallet var fortsatt over 1000 på 1980-tallet.⁸⁴

Om noe, så viser LMFs nordiske historie at det ikke alltid er størrelsen det kommer an på. LMF i de ulike nordiske landene har vært store nok til å virke som endringsagenter for saker som var viktige for dem, både gjennom å søke sammen internt, og gjennom å søke inspirasjon og samarbeid med andre nasjonalt og internasjonalt. Med utgangspunkt i det nasjonale, men med et kontinuerlig blikk «utover», har LMF alltid hentet inspirasjon og kunnskap gjennom formelt og uformelt transnasjonalt samarbeid og interaksjon.

Noter

- 1 Vi vil takke LMFs ledelse og administrasjon i de respektive land for assistanse med å skaffe grunnlagsmateriale, samt for villighet til å la seg intervju. Vi takker særlig Bjørg Bergøy Johansen ved VID historiske arkiv, Misjonsarkivet i Stavanger, for skanning av arkivmateriale og bilder. Vi vil også takke anonyme fagfeller og Kristin Norseth for konstruktive kommentarer på tidligere utkast, samtidig som vi tar ansvaret for eventuelle feil og mangler.
- 2 Se tabell senere i denne artikkelen for kilder til de respektive tallene.
- 3 Inger Marie Andersen Oppegård, daglig leder norsk LMF, intervju ved Karina Hestad Skeie, Oslo 21.09.2016.
- 4 Se <http://www.opettajienlahetyслиitto.fi/yhteystiedot/> Det spesielle korset symboliserer ifølge nåværende formann fire «R», henholdsvis R for Risti – kors, R for rakkaus – kjærlighet mellom Gud og mennesker, R for rukous – bønn og R for resurssit – ressurser for voksne og rymytään yhdessä – la oss finne sannheten sammen, materiale for barn.
- 5 Både tall og opplysninger Mårit Ahlström, personlig korrespondanse epost med Karina Hestad Skeie mars 2017.
- 6 LMF Lärarnas Missionsförening no. 2 (2017), 15. Se også i samme nummer, 4-7: Christos Vravossinos: «En 118-åring berättar. Min dödsruna».
- 7 Steven Vertovec, *Transnationalism* (London: Routledge, 2009), 3; Pierre-Yves Saunier, *Transnational History* (Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013), 26-31.
- 8 Oliver Jans & Daniel Schönplflug, «Introduction». Oliver Jans and Daniel Schönplflug (eds.) *Gender History in a Transnational Perspective. Networks, Biographies, Gender Orders* (New York: Berghahn, 2014), 4.
- 9 Jans & Schönplflug, *Introduction*, 2-4; Anna Amelina, Thomas Faist, Nina Glick Schiller & Devrimsel D. Nergiz, «Methodological Predicaments of Cross-Border Studies», Anna Amelina, Devrimsel D. Nergiz, Thomas Faist & Nina Glick Schiller (eds.) *Beyond Methodological Nationalism. Research Methodologies for Cross-Border Studies* (New York: Routledge, 2012), 5.
- 10 Vertovec, *Transnationalism*, 3; Saunier, *Transnational History*, 26-31.
- 11 Norsk Tidsskrift for Misjon 56, nr. 2 (2002).
- 12 Grete Petersen, *100 år med dansk LMF, 2002*, 29 sider.
- 13 Av årsaker vi ikke kjenner til har det ikke vært mulig å komme i kontakt med svensk LMF leder til tross for gjentatte forsøk.
- 14 Se Seija Jalagin, «Å utvide horisonten, å arbeide for misjonen. Finske læreres misjonsforbund og transnasjonalisme», dette nummer av Norsk Tidsskrift for Misjonsvitenskap, 2017.
- 15 Kristin Fjelde Tjelle, «Lærerinnenenes Misjonsforbund gjennom 100 år», Norsk Tidsskrift for Misjon, 56, nr. 2 (2002), 82-83; Kristin Norseth, «To alen av hvilket stykke? Tvillingsøstrene LMF og KMA i norsk, nordisk og internasjonalt perspektiv», Norsk Tidsskrift for Misjon, 56, nr. 2 (2002), 92-95.
- 16 Tjelle, *Lærerinnenenes*, 82-83; Norseth, *To alen*, 92-95.
- 17 Tjelle, *Lærerinnenenes*, 78.
- 18 Tjelle, *Lærerinnenenes*, 82-83; Norseth, *To alen*, 92-95.
- 19 KMA ble stiftet rett før LMF i Sverige og Danmark, i Norge samme år som LMF. I Sverige gikk oppropet for stiftelsen av LMF gjennom KMA og Evangeliska Fosterlandsstiftelsens tidsskrift. Svensk KMAs Freda Hammar var blant grunnleggerne av LMF og satt i LMFs første styre. (Selma Rundquist, «Under hög hand 1899-1939», *Lärarynnornas Missionsförening 1899-1939*. Minnesskrift (Göteborg: Bröderna Weiss Boktryckeri, 1939)), I. Se også Norseth, *To alen*, 91. I Norge ble både KMA og LMF grunnlagt av ugifte kvinner aktive i Kristiania KFUK og med Henny Dons som styremedlem i begge organisasjonene (Norseth, *To alen*, 91). I Danmark kom initiativet til LMF fra KMAs ledelse. Dansk LMF ble opprettet som gren av KMA, noe som etter sigende hindret medlemsrekruttering fra første stund, fordi enkelte lærerinner ikke var «fortrolige med KMA» og lurte på hvorfor medlemskap i LMF forutsatte medlemskap i KMA (Flemming Kramp, «LMF i 100 år. Lærernes Missions Forening 1901-2002», *LMF bladet* (2002)), 7.
- 20 Både Lisbeth Mikaelsson, Kristin Fjelde Tjelle og Kristin Norseth kaller dette «misjonsfeminisme» i temanummeret fra 2002.
- 21 Norseth, *To alen*, 95.
- 22 Leila J. Rupp, «Constructing Internationalism: The Case of the Transnational Women's Organizations, 1888-1945», *The American Historical Review* 99, Nr. 5 (1994), 1571-1600; 1573.
- 23 Rupp, *Constructing*, 1573-74, fotnote 8.
- 24 Norseth, *To alen*, 91. Se også mer detaljer i Kristin Norseth, «La os bryte over tvert med vor stumhet!» *Kvinnerens vei til myndighet i de kristelige organisasjonene 1842-1912*. Avhandling for graden Dr.teol. (Oslo: Det teologiske Menighetsfakultet, 2007), 286-297.
- 25 Jfr. Alle jubileumsskrifter i de skandinaviske land.
- 26 Jfr. «Misjonsbefalingen» i Matteus 28, 18-20.

- 27 I svensk LMF vokste antall medlemmer første året fra 22 til 180. I 1901 ble antall medlemmer fordoblet til 324. I 1904, fem år etter oppstart, hadde svensk LMF 681 medlemmer. I løpet av det første tiåret rundet de over 1000 medlemmer (jfr. Tabell I).
- 28 Jf. Benedikt Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (Verso 1983). Begrepet «Imagined communities» handler ikke om at fellesskapet ikke er reelt. Tvert imot. Det henspiller nettopp på hvordan sterke fellesskap kan skapes og erfares på tvers av tid og sted.
- 29 Gjennom 40 år 1902-1942 Lærerinnenenes Misjonsforbund L.M.F. (Oslo: Hells trøm og Nordahls Boktrykkeri A/S, 1946), 6.
- 30 Olga Paulsen, «Gennem 25 år», *Lærerindernes Missions-Forbund 1902-1927* (København: Misjonstrykkeriet, 1928), 6.
- 31 Gjennom 40 år 1902-1942, 9.
- 32 For detaljer se Lisbeth Mikaelsson, «Kvinne, ta ansvar og ledelse i dine egne hender: Historien om Henny Dons», *Norsk Tidsskrift for Misjon*, 56, nr. 2 (2002): 107-138; Norseth, *La os bryte over tvert*, 422ff.
- 33 Brevveksling mellom Henny Dons og Lars Dahe angående Villa Vinsnes. VID historiske arkiv, Misjonsarkivet, VID-MA-A-1207, boks 1, legg 5.
- 34 Se Norseth, *La os bryte over tvert*, 428, 430ff.
- 35 For LMF Sverige se *Gud är trofast*, 6; for LMF Danmark se Pedersen, 100 år; 7; for LMF Norge se Tjelle, *Lærerinnenenes*, 90.
- 36 Jalagin, *Utvide horisonten*.
- 37 Den ene arbeidet som skoleinspektør i Tanganyika 1959-1964, den andre som rektor og med bibeloversettelse i Namibia 1964-1981, henholdsvis Lasse Lehtola and Toivo Tirronen. Siren, *Vähässä uskolliset. Kertomus Opettajain Lähetysliitosta 1913-1988* (Tampere: Opettajain Lähetysliitto, 1988), 118-119.
- 38 Siren, *Opettajien og Maan ääriin 4/2012-1/2013*.
- 39 For øyeblikket kjenner vi til at det også eksisterer LMF på Island og Færøyene.
- 40 Dansk: LMF i 100 år. Lærerenes Missions Forening 1902-2002, 13), svensk fram til 1981 (*Gud är trofast forntid nutid framtid: LMF 100 år 1899-1999*, No. 6 november 1999, 7), Norge fram til 2012 (Inger Marie Andersen Oppegård, personlig kommunikasjon pr. mail).
- 41 Intervju med Inger Marie Andersen Oppegård.
- 42 Henny Dons, «Minneboken». VID historiske arkiv, Misjonsarkivet, VID-MA-A-1207: 34.
- 43 Dons, *Minneboken*, 34.
- 44 Vårt Land, Guro Rustad, «Afrika og Norden i nasjonaldrakt-parade. Lærerinnenenes nordiske misjonsmøte åpnet lørdag.» 1963. Ukjent dato.
- 45 Rupp, *Constructing Internationalism*, 1594.
- 46 Dana L. Roberts, «The First Globalization? The Internationalization of the Protestant Missionary Movement between the World Wars», Ogbu U. Kalu og Elaine Low (red.), *Interpreting Contemporary Christianity. Global Processes and Local Identities. Studies in the history of Christian missions* (Cambridge: Willian B. Eerdmans Publishing Company, 2008), 93.
- 47 Roberts, *The First Globalization*, 104.
- 48 Roberts, *The First Globalization*, 104.
- 49 Nordiske møter ble av åpenbare grunner ikke avholdt under 2. verdenskrig.
- 50 Jalagin, dette nummer.
- 51 Jalagin, dette nummer.
- 52 Bibelleseringen er en internasjonal organisasjon som produserer systematiske bibelleseplaner som hjelp til å lese og studere Bibelen. Disse ble trykt i Maan ääriin, 4 (1977).
- 53 «Yhteispuhojsoimainen raamatuntutkiskelu», *Maan ääriin 2* (1983), 13-14.
- 54 Aktive misjonærer er medlemmer uten å betale den årlige kontingenten. Normalt kontaktes de når de kommer tilbake til Norge med spørsmål om det kan tenke seg å bli «vanlige» medlemmer. *Norsk LMFs daglige leder*, Inger Marie Andersen Oppegård, skulle gjerne visst mer om hvorfor noen ikke ønsker å fortsette i LMF.
- 55 «Lärrarinnornas missionsförenings verksamhet i Lappland», *LMF 100 år 1899-1999*, 8.
- 56 Dons, *Minneboken*, 9.
- 57 Dons, *Minneboken*, 22.
- 58 Intervju med Inger Marie Andersen Oppegård og med norsk LMF formann Annbjørg Eiksund Hesselberg 27.02.2017.
- 59 Marjo-Riitta Antikainen, *Suuri sisarpiiri: NNKY-liike Suomessa 1890-luvulta 1990-luvulle* (Great Circle of Sisters. YWCA Movement in Finland in 1890-1990). (Helsinki: SKS, 2006), 69-71.
- 60 Intervju med norsk LMF daglig leder Inger Marie Andersen Oppegård og med norsk LMF formann Annbjørg Eiksund Hesselberg.
- 61 Intervju med Annbjørg Eiksund Hesselberg.

62 Intervju med Inger Marie Andersen Oppegård.

63 Tjelle, Lærerinnenenes, 73.

64 For misjonsarbeid som i dag støttes av OLL, se organisasjonens hjemmeside (på finsk) under tittelen Lähetystyö ('misjonsarbeid') <https://www.opettajienlahetysliitto.fi/lahetystyö/> (nedlastet 7. april, 2017).

65 Yhdistyksemme (Vår forening). OLL nettside <https://www.opettajienlahetysliitto.fi/yhdistyksemme/> (nedlastet 7. april, 2017).

66 Intervju med Inger Marie Andersen Oppegård.

67 Intervju med Inger Marie Andersen Oppegård.

68 Intervju med Tuija-Riitta Heiskanen, OLL formann, Tampere 28.06.2016 ved Seija Jalagin.

69 World Village Festival, se <http://www.maailmakylassa.fi/english>; KEPA, se <https://www.kepa.fi/english> (nedlastet 07.04.2017).

70 Skriftlig intervju med Dorte Skov-Østergard, e-post til Karina Hestad Skeie, februar 2017.

71 Hun viser til at det ikke er lett å rekruttere folk.

72 Intervju med Tuija-Riitta Heiskanen.

73 Intervju med Tuija-Riitta Heiskanen.

74 Siren, Vähässä uskolliset, 60-64.

82 Tjelle, Lærerinnenenes, 70.

83 Kristin Norseth, https://nbl.snl.no/Henny_Dons_Lesedato 14.06.2017.

84 Kristin Norseth personlig kommunikasjon. Norseth var land-
sungsdomssekretær i NMS på dette tidspunktet.

